

ทัศนะเรื่องคุณค่าทางสังคมในประเพณีสารทเดือนสิบ The Perceptions of Social Value in Sard Deun Sib Festival

พระอนุพงษ์ ธนปาโล

PhraAnupong Thapalo

สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา

Department of Buddhism and Philosophy

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School Mahamakut Buddhist University

E-mail : Anupong1889@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 3 มิถุนายน 2561

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 1 กรกฎาคม 2561

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 10 กรกฎาคม 2561

บทคัดย่อ

บทความนี้มีชื่อว่า ทัศนะเรื่องคุณค่าทางสังคมในประเพณีสารทเดือนสิบ (ชิงเปรต) ในการศึกษา ทัศนะเรื่องคุณค่าทางสังคมในประเพณีสารทเดือนสิบ (ชิงเปรต) ซึ่งถือว่าเป็นประเพณี ที่มีนานนับตั้งแต่สมัย ยุคของราชวงศ์สุโขทัย ตามที่ปรากฏหลักฐานในหนังสือนางนพมาศ เนื่องจากศาสนาพราหมณ์แพร่เข้ามาใน ประเทศไทย คนไทยจึงรับประเพณีวันสารทมาจากศาสนาพราหมณ์ด้วย ดังปรากฏหลักฐานในหนังสือพระราช พิธิสิบสองเดือน ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นประเพณีสำคัญที่จัด ขึ้นเพื่อทำบุญอุทิศแก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว พระยาอนุมานราชธนได้กล่าวไว้ในสารานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถานว่า การชิงเปรตที่ปฏิบัติกันในประเพณีสารทเดือนสิบนี้ มีลักษณะคล้ายกับการทิ้งกระจาด ของจีน แต่การทิ้งกระจาดของจีนมีเป้าหมายตรงกับการตั้งเปรต-ชิงเปรตเพียงบางส่วนเท่านั้น กล่าวคือการทิ้ง กระจาดของจีนเป็นการทิ้งทานให้แก่พวกผีไม่มีญาติ ส่วนการชิงเปรตของไทยเป็นการอุทิศส่วนกุศลไปให้ทั้งผี (เปรต) ที่เป็นญาติพี่น้องของตนเอง และที่ไม่มีญาติด้วย

คำสำคัญ: คุณค่าทางสังคม, ประเพณี, สารทเดือนสิบ

Abstract

This article is called Perceptions about the value of social In Sard Deun Sib Festival which is considered a tradition that has been around the Sukhothai era, according to the evidenced in a book of Noppamas. Since Brahmanism spread into Thailand therefore, Thai people accepted the tradition of Sart Day from Brahmanism as well as evidenced in a book of the twelve-month royal ritual tradition of his Majesty King Chulalongkorn. It is an important tradition dedicated to making merit to ancestors who have passed away. Phraya Anumanrachathon said in the Royal Encyclopedia that the competition is performed in the tradition tenth mount, there is similarly partly to the traditional chines charity ritual in terms

of making merit to non-relative spirits but the Sard Deun Sib is for relative and non-relative spirits.

Keywords: Social Value, Tradition, Sard Deun Sib

1. บทนำ

ชิงเปรต หรือสารทเดือนสิบ เป็นประเพณีของภาคใต้ที่กระทำกันในวันสารท เดือนสิบ เป็นประเพณีสำคัญที่จัดขึ้นเพื่อทำบุญอุทิศแก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว พระยาอนุมานราชธนได้กล่าวไว้ในสารานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานว่า (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, 2556) การชิงเปรตที่ปฏิบัติกันในประเพณีสารทเดือนสิบ นี้ มีลักษณะคล้ายกับการทิ้งกระจาดของจีน แต่การทิ้งกระจาดของจีนมีเป้าหมายตรงกับการตั้งเปรต-ชิงเปรตเพียงบางส่วนเท่านั้น กล่าวคือการทิ้งกระจาดของจีนเป็นการทิ้งทานให้แก่พวกผีไม่มีญาติ ส่วนการชิงเปรตของไทยเป็นการอุทิศส่วนกุศลไปให้ทั้งผี (เปรต) ที่เป็นญาติพี่น้องของตนเอง และที่ไม่มีญาติด้วย (กรมศิลปากร, 2513)

ประเพณีสารทเป็นประเพณีที่คนไทยทั่วทุกภาคให้ความสำคัญในฐานะที่เป็นวันทำบุญในช่วงกลางเดือนสิบ มีเป้าหมายเพื่อทำบุญให้แก่ผู้ล่วงลับ ทั้งที่เป็นญาติและมีเชื้อ ชาวภาคใต้เรียกประเพณีนี้ว่า ประเพณีบุญเดือนสิบหรือเรียกตามทางราชการว่าสารทเดือนสิบ เชื่อว่าอาจจะมาจากพิธีศราทประจำปีของศาสนา พราหมณ์-ฮินดูที่เรียกว่าประเพณีปีตรปักษ์หรือโซลาศราท เนื่องจากมีความสอดคล้อง อยู่หลายด้าน อาทิ การนิยามความหมายของ “สารท” และ “เปรต” ที่มา การประกอบพิธี ในช่วงเวลาเดียวกันของทุกปี ขั้นตอนการประกอบพิธีที่ใกล้เคียงกัน อีกทั้งยังใช้เครื่อง อุทิศในเชิงสัญลักษณ์เช่นเดียวกัน ซึ่งเมื่อพิจารณาจากมุมมองของพุทธศาสนาแล้วถือว่า ประเพณีสารทเดือนสิบเป็นประเพณีที่มีคุณค่าทางสังคมและจิตใจ ที่มุ่งเน้นในคำสอนเรื่องกรรมและการอุทิศส่วนบุญ (สุมาลัย กาลวิบูลย์, 2554) โดยประเพณีสารทเดือนสิบหรือประเพณีชิงเปรต ของไทยเรานั้น ซึ่งได้รับอิทธิพลด้านความเชื่อที่มาจากศาสนาพราหมณ์โดยมีการผสมผสานกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ที่เข้ามาในภายหลังโดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ดวงวิญญาณของบรรพชนและญาติที่ล่วงลับ ซึ่งได้รับการปล่อยตัวมาจากนรกเนื่องจากผลกรรมที่ตนได้เคยทำไว้ตอนที่ยังมีชีวิตอยู่โดยจะเริ่มปล่อยตัวจากนรกในทุกวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 เพื่อมายังโลกมนุษย์ในการมาขอรับส่วนบุญจากลูกหลานญาติพี่น้อง ที่ได้เตรียมการอุทิศไว้ให้เป็นการแสดงความกตัญญูทดแทนต่อผู้ล่วงลับ หรือที่เรียกกันว่า “วันรับตายาย” หรือเป็นวันบุญแรก หลังจากนั้นก็จะกลับไปยังนรกในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 “วันส่งตายาย” หรือเป็นวันบุญหลังหรือบุญใหญ่ ซึ่งวันนี้มีแห่กระจาดที่มีการบรรจุนมเดือนสิบอาหารแห้ง ของใช้ ผลไม้ และอื่นๆ พร้อมภัตตาหาร (ปันโต) ไปวัด เมื่อกระจาดถึงวัดแล้ว ก็จะร่วมกันประกอบพิธีทางศาสนา ถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์ เสร็จแล้วจะร่วมกัน “ตั้งเปรต” เพื่อแผ่ส่วนบุญกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยอาหารที่จะตั้งเปรตนั้น จะเป็นขนมเดือนสิบ ทั้ง 5 หรือ 6 อย่าง รวมถึงอาหารอื่นๆ และผลไม้ที่บรรพชนชอบตั้งเปรตเสร็จแล้ว พระสงฆ์จะสวดบังสุกุล โดยจับสายสิญจน์ที่ผูกไว้กับหลาเปรต เมื่อพิธีสงฆ์เสร็จสิ้น ผู้คนจะร่วมกัน “ชิงเปรต” ทั้งนี้ นอกจาก เพื่อความสนุกสนานแล้วยังมีความเชื่อว่า หากใครได้กินอาหารบนหลาเปรตจะได้รับกุศลแรง เป็นมงคลแก่ตนเองและครอบครัว หลังเสร็จสิ้นการชิงเปรตแล้วส่วนหนึ่งก็จะรับประทานอาหารที่แย่งร่วมกันที่วัดหรือต่างก็แยกย้ายกันกลับบ้านด้วยใจที่อิ่มบุญ ในช่วงเทศกาลประเพณีบุญสารทเดือนสิบนี้เอง อำเภอกะปง จังหวัดพังงา ได้จัดงานประเพณีทำบุญสารทเดือนสิบขึ้นอย่างยิ่งใหญ่เป็นประจำทุกปี โดยกำหนดจัดงานก่อนวันทำบุญหลัง 2-3 วัน (15 ค่ำ เดือน 10) จำนวน 2 วัน 2 คืน ณ สนามกีฬาากลางหน้าที่ว่าการอำเภอกะปง และบริเวณศาลาเอนกประสงค์เทศบาลตำบลท่านา เพื่อส่งเสริมและสืบสานเอกลักษณ์วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป เพื่อเสริมสร้างความกตัญญูทดแทนต่อ

บรรพชนและความสามัคคีในหมู่คณะ สำหรับกิจกรรมในงาน ประกอบด้วย พิธีบวงสรวงพระนารายณ์พิธีสมโภชกระเจาต การประกวดตกแต่งกระเจาตและชบวนแห่ การประกวดธิดาวนสารท การประกวดร้องเพลงไทยลูกทุ่งและหุ่นน้อยแดนเซอร์ การประกวดทำขนมเดือนสิบภาคนักเรียน และประชาชน การประกวดทำขนมกาละแม การแข่งขันชกมวยไทยการจัดนิทรรศการและจำหน่ายผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน การแสดงทางศิลปวัฒนธรรมของนักเรียนและกลุ่มแม่บ้าน (เปรมจิต ชนะวงศ์, 2525)

2. พิธีกรรม

การตั้งเปรต และชิงเปรตจะกระทำกันในวันที่ยกหมรับไปวัด ไม่ว่าจะเป็นวันแรม 1 ค่ำ หรือ แรม 15 ค่ำ เดือนสิบ ก็ตาม ผู้ตั้งเปรตจะนำอาหารอีกส่วนหนึ่งไปเพื่อการตั้งเปรตด้วย อาหารที่ใช้ตั้งเปรตนี้ส่วนมากเป็นอาหารที่บรรพบุรุษที่เป็นเปรตชอบอย่างละนิดอย่างละหน่อย ขนมที่ไม่ขาดคือ ขนมลา ขนมพอง ขนมบ้า ขนมเบ้า (ดีซ่า) นอกจากขนมดังกล่าวแล้ว ยังมีของแห้งที่ใช้เป็นเสบียงกรังก็จัดฝากไปด้วย เช่น ข้าวสารหอม กระเทียม พริก เกลือ กะปิ น้ำตาล น้ำปลา กล้วย อ้อย มะพร้าว ด้าย เข็มเย็บผ้า ธูปเทียน นำลงจัดในหมรับ โดยเอาของแห้งรองกันและอยู่ภายใน ส่วนขนมทั้งหลายอยู่ชั้นนอก ปิดคลุมด้วยผืนลาทำเป็นรูปเจดีย์ ยอดแหลม หรือรูปอื่นแล้วแต่การประดิษฐ์ของผู้จัด ส่วนภาชนะที่ใช้ แต่เดิมนิยมใช้กระเชอหรือถาด นำหมรับที่จัดแล้วไปวัด รวมกันตั้งไว้บน "ร้านเปรต" ซึ่งสร้างไว้กลางวัดยกเสาสูง ต่อมาในระยะหลัง ๆ ร้านเปรตทำเป็นศาลา หลังคามุงจากหรือมุงกระเบื้องแล้วแต่ฐานะของวัด บางถิ่นจึงเรียก "หลาเปรต" บนร้านเปรตจะมีสายสิญจน์วงล้อมไว้รอบและต่อยาวไปจนถึงพระสงฆ์ที่นั่งอยู่ในวิหารที่เป็นที่ทำพิธีกรรม โดยสวดบังสุกุลอัฐิหรือกระดาษเขียนชื่อของผู้ตาย ซึ่งบุตรหลานนำมารวมกันในปีต่อหน้าพระสงฆ์ บุตรหลานจะกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญไปยังเปรตชนที่เป็นบรรพบุรุษ เมื่อเสร็จพิธีแล้ว เก็บสายสิญจน์ ขนมต่าง ๆ จะถูกแบ่งออกส่วนหนึ่งพร้อมกับของแห้งไว้ถวายพระ อีกส่วนหนึ่งให้เปรตชนที่พอมีกำลังเข้ามาเสพได้ ในขณะเดียวกันผู้ที่มาร่วมทำบุญทั้งหนุ่มสาว เฒ่าแก่ และโดยเฉพาะเด็ก ๆ จะเข้าไปรุมกันแย่งขนมที่ตั้งเปรตด้วยความสนุกสนาน และเชื่อกันต่อไปว่าขนมเหล่านี้ถ้านำไปหวานในสวนในนา จะทำให้พืชผลอุดมสมบูรณ์เพิ่มผลผลิตสูง โดยเฉพาะขนมเทียน บางแห่งนำไปติดไว้ตามต้นไม้ผลเพื่อให้มีผลตก หลังจากนั้น ก็มักมีผู้ใจบุญโปรยทาน โดยใช้เหรียญสตางค์โดยไปที่ละมากเหรียญ ตรงไปยังฝูงชน ที่เรียกว่า "หวานกำพริก" แย่งกันอย่างสนุกสนาน (เปรมจิต ชนะวงศ์, 2525)

3. ความสำคัญและคุณค่าทางสังคมและทางจิตใจ

ประเพณีสารทเดือนสิบมีสาระสำคัญและคุณค่าทางสังคม จิตใจ และวิถีการดำเนินชีวิตของสังคมหลายประการ คือ เป็นการแสดงความกตัญญูตเวทีต่อบรรพบุรุษ โดยรำลึกถึงคุณความดีของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ที่ได้เลี้ยงดูลูกหลานและให้การศึกษาอบรมเป็นอย่างดี เพื่อตอบแทนบุญคุณดังกล่าวลูกหลานจึงทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ เป็นการเปิดโอกาสได้รวมญาติที่อยู่ห่างไกล ได้มาพบปะซักถามสารทุกข์สุกดิบต่อกัน และได้มีโอกาสทำบุญร่วมกัน เป็นการสร้างความสนิทสนมกลมเกลียวในหมู่ญาติ สร้างความสบายใจที่ได้ทำบุญ เป็นการเก็บพืชผลทางการเกษตรของตนไปทำบุญถวายพระ เพราะชาวบ้านอำเภอกะปง จังหวัดพังงามีอาชีพทางการเกษตรในช่วงปลายเดือนสิบเป็นระยะที่พืชพันธุ์ต่างๆ กำลังออกผล จึงได้เก็บพืชผลไปทำบุญ อันเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว เป็นการเก็บเสบียงอาหาร มีทั้งพืชผัก อาหารแห้ง อาหารสำเร็จรูป จัดนำไปถวายในรูปรับหรือสารับ เพื่อที่ทางวัดจะได้เก็บรักษาไว้เป็นเสบียงสำหรับพระภิกษุสงฆ์จะบิณฑบาตด้วยความยากลำบากเป็นการจัดงานรื่นเริงสนุกสนานประจำปี งานรื่นเริงจัดขึ้นเพราะความภาคภูมิใจ ความสุขใจ ความภูมิใจ ที่ได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษญาติมิตรที่ล่วงลับไปและเป็นการทำบุญในโอกาสที่ได้รับ

ผลผลิตทางการเกษตรและชื่นชมในผลผลิตที่ได้รับได้ร่วมกันจัดงานรื่นเริงเพื่อเฉลิมฉลองร่วมกัน งานเพื่อเฉลิมฉลองประเพณีสารทเดือนสิบของชาวอำเภอปะทิว ซึ่งนับเป็นงานมหกรรมอันยิ่งใหญ่งานหนึ่งของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยประเพณีสารทเดือนสิบ นั้นเป็นประเพณีที่มีเอกลักษณ์ กิจกรรมที่ถือเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของประเพณีวันสารทเดือนสิบของอำเภอปะทิว คือกิจกรรมการแห่กระเจดีย์ จึงถือเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากวันสารทเดือนสิบของจังหวัดอื่นๆ ในภาคใต้ ชาวบ้านทุกหมู่บ้านในอำเภอปะทิว นำโดย ผู้นำท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกตำบล ร่วมกันจัดทำกระเจดีย์ประดับประดา ตกแต่งอย่างสวยงามหลังจากเสร็จภารกิจในการทำงานของแต่ละครอบครัวในแต่ละวันแล้ว ชาวบ้านก็จะมารวมตัวกันที่ศาลาเอนกประสงค์ของหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านเพื่อร่วมกันจัดทำกระเจดีย์ บางก็จัดทำกระเจดีย์ บางก็จัดทำอาหาร บางก็ร้องรำทำเพลง กันอย่างสนุกสนาน ซึ่งแสดงออกให้เห็นถึงความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชนนอกจากจะมีการประกวดการตกแต่งกระเจดีย์แล้ว ยังมีการประกวดขบวนแห่ด้วย (กระทรวงวัฒนธรรม, 2561)

4. บทสรุป

ตามที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด จึงทำให้เกิดความเข้าใจได้ดังนี้ ประเพณีสารทเดือนสิบ (ชิงเปรต) ถือได้ว่าเป็นประเพณีที่มีช้านาน นับตั้งแต่สมัยยุคของราชวงศ์สุโขทัย ดังที่ปรากฏหลักฐานในหนังสือนางนพมาศ เนื่องจากศาสนาพราหมณ์แพร่เข้ามาในประเทศไทยนั่นเอง ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าคนไทยรับประเพณีวันสารทมาจากศาสนาพราหมณ์ ตามที่ปรากฏหลักฐานในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สรุปแล้วการชิงเปรตของไทยจึงเป็นการอุทิศส่วนกุศลไปให้ทั้งผี (เปรต) ที่เป็นญาติพี่น้องของตนเองและที่ไม่มีญาติด้วย

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2513). **หนังสือนางนพมาศ หรือ ตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์**. ธนบุรี: ศิลปา บรรณาการ.
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2561). **พิธีสารทเดือนสิบ**. (ออนไลน์).
http://www.mculture.go.th/culture01/news/news-detail.php?news_id=189&land=th.
เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561.
- ดิเรกพร ตตะเสน. (2561). **สารทเดือนสิบ**. (ออนไลน์).
http://www.kathutim.com/main/index.php?option=com_content&view&id=137&stemmed=. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2561.
- เปรมจิต ชนวงษ์. (2525). **เดือนสิบ 25 ที่ระลึกในการจัดงานเทศกาลเดือนสิบประจำปี 2525 ของจังหวัดนครศรีธรรมราช**. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ.
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. (2556). กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- สุมาลัย กาลวิบูลย์. (2554). **การศึกษาวิเคราะห์ประเพณีสารทเดือนสิบกับแนวคิดเรื่องกรรมและการอุทิศส่วนกุศลในพุทธศาสนานิกายเถรวาท**. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.